

AİLE KURAMLARI

Aile her Őeyden önce soyut bir kavram olup, sosyal bir kurumdur. Bu yüzden farklı yaklaşım ve kuramların aileye bakış açısı farklılık göstermektedir.

- Yapısal İŞlevsel Kuram,
- Sembolik Etkileşim Kuramı,
- Sosyal atıŐma Kuramı,
- Aile Ekolojisi Kuramı
- Feminist Aile Kuramları genel nitelikli kuramlar olup, sosyal bilimlerin birçok alanına uygulandığı gibi, aile sosyolojisinde de üzerinde çalıŐılan kuramlar olmuŐtur.
- Aile Sistemleri Kuramı ile
- Aile GeliŐim Kuramı ise özellikle aile konusunda oluŐturulmuŐ spesifik kuramlardır.

Yapısal İşlevsel Kuram

Yapısal İşlevsel Kuram, en etkili standart sosyoloji kuramlarından biridir. Bu kuram toplumu alt sistemlerden veya parçalardan meydana gelen, işleyen bir bütün olarak kabul eder. Her alt sistemin kendine has fonksiyonu olduğuna inanır, parçalar arasında karşılıklı bir bağımlılık ve etkileşim olduğunu öngörür. Parçalardaki değişikliğin bütündeki değişikliğe yol açtığını iddia ederek, her alt sistem veya parçanın kendi fonksiyonunu yerine getirirken bütünün varlık ve işleyişine hizmet ettiğine inanır.

Sistem ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda şu noktalar önem taşımaktadır:

- Aile sistemi, daha geniş bir üst sistemin parçasıdır ve birçok alt sistemden oluşur.
- Aile bir bütün olarak parçalarından daha büyüktür.
- Aile üyelerindeki değişim, tüm aile üyelerini etkiler.
- Aile değişim ve durgunluk arasında denge kurabilir.
- Aile, üyelerinin oluşturduğu alt sistemlerle işlev görür.
- Her alt sistemin ayrı işlevi ve bireylere yüklediği sorumlulukları vardır.

Ailede üç temel alt sistem vardır:

- Karı kocanın oluşturduğu eş alt sistemi,
- Anne babanın oluşturduğu ebeveyn alt sistemi,
- Çocukların oluşturduğu kardeşler alt sistemi.

Aile üyeleri birkaç farklı alt sisteme dahil olabilir (Anne, eş, teyze, kız vb).

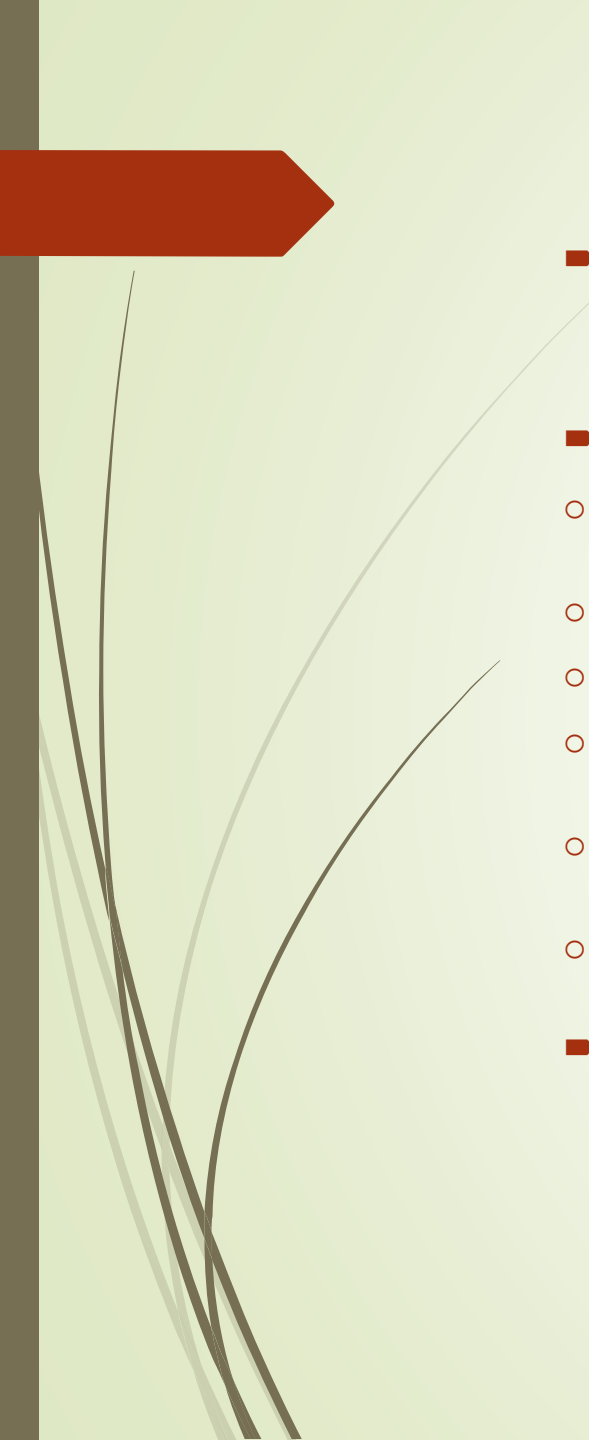
Bazen bu roller çatışabilir.

Yapısal İşlevsel Kurama göre çağdaş toplumlarda ailenin üç önemli fonksiyonu vardır:

- ▶ **Çocuk yetiştirme:** Aile toplumun devamı için sadece çocuğu dünyaya getirmekten sorumlu değildir. Aynı zamanda uzun yıllar boyunca çocuğun beslenme, giyinme ve barınma vb. ihtiyaçlarını da karşılaması gerekir. Pek çok sosyal grubun üyesi olacak çocukları, içinde yaşadığı toplumun kültürel özelliklerini göz önünde bulundurarak eğitmelidir. Çünkü temelde her toplum aileler üzerine kurulmuştur.
- ▶ **Ekonomik destek sağlama:** Ailenin ikinci işlevi, üyeleri ve ailenin bütünü için ekonomik destek sağlamaktır. Ailenin ekonomik işlevlerinde evin dışında kazanılan para ortak bir havuzda birleşerek, tüketimine beraber karar verilir. Ailede çiftlerden biri çalışmadığı takdirde, diğeri onun sigortasıdır veya aile üyelerinden biri hastalandığında, diğeri onun sağlık ve bakımıyla iyileşinceye kadar ilgilenir.
- ▶ **Duygusal güven sağlama:** Aile arkadaşlık, sevgi, samimiyet gibi duyguların tümünü karşılamasa bile, çocuk ve yetişkin arasında kurulacak samimi ilişkilerle duygusal destek sağlar. Anne ve babanın güven verici, destekleyici ve hoşgörülü bir biçimde çocuğuna yaklaşması, çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi için en ideal etkileşim biçimidir. Anne babanın çocukla iletişiminde güven ve saygının etkisi büyüktür. Bu nedenle, aile içinde uyulması gereken sınırlılıklar ve standartların önceden belirlenmesi, çocuğa anlayacağı biçimde açıklanması ve rehberlik edilmesi büyük önem taşır.

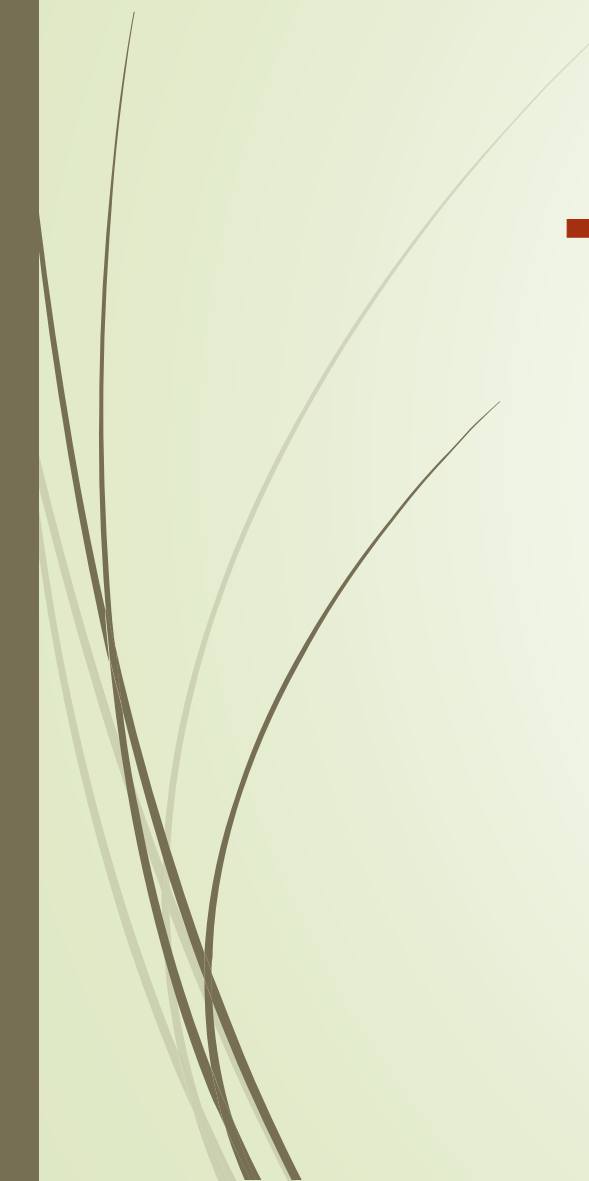
Sembolik Etkileşim Kuramı

- Ailenin çocuğun sosyalleşmesindeki rolünü açıklayan Sembolik Etkileşim Kuramı Herbert Mead tarafından geliştirilmiştir.
- Sembolik Etkileşim Kuramı aile ile ilgili en küçük bakış açısını bile incelemeye değer görmektedir. Ailenin kendi deneyimlerini ve nasıl farklı insanlardan oluştuğunu tanımlar. Tartışmalı aile ilişkileri üzerinde çalışır.
- Sembolik Etkileşim Kuramında üzerinde durulan bazı önemli noktalar şunlardır:
 - Hayvanların aksine, insanların düşünme kapasiteleri vardır.
 - Düşünme kapasitesi sosyal etkileşimle şekillenir.
 - Semboller ve anlamlar insan etkileşiminin devam etmesini sağlar.
 - İnsanlar etkileşimde ve eylemlerde kullandıkları sembolleri ve anlamları değiştirme kapasitesine sahiptirler.
 - İnsanlar bireysel ve grup olarak birbirine bağlı etkileşim ve eylem örüntüleri oluştururlar.

-
- Sembolik etkileşimde ailede yüz yüze karşılıklı ilişkiler ve birinin diğerinin farkında olması önemlidir. Konuşma şekilleri, jest ve hareketler aile içindeki etkileşimin ürünüdür. Aile üyeleri birbirlerinin sorularına, sözlü veya sözsüz cevaplar verebilirler ve diğerleri bunun ne olduğunu anlamayabilir.
 - Sembolik Etkileşim Kuramında kişi ve aileye yönelik önemli varsayımlar şunlardır:
 - Kişi benlik duygusuyla doğmamıştır. Fakat, başkalarıyla olan iletişim ve sosyal etkileşim yoluyla benlik kavramı gelişir.
 - Benlik kavramı kişinin kendi bakış açısı ve önemli kişilerin etkisiyle şekillenir.
 - Benlik kavramı geliştiğinde, bireyin davranışları için önemli bir güdülenme sağlar.
 - İnsanlar rollerini ailenin kullandığı semboller ve ailede alışık oldukları tanımlamalara göre geliştirirler. Bu roller, her role yüklenen sembolik anlamlar üzerine temellendirilir.
 - Aile üyelerinin bir durum karşısındaki tepkilerini değerlendirmek açısından, ailenin etkileşimde ve davranışlarında kullandıkları sembollerini anlamak oldukça önemlidir.
 - Ailede, karmaşık anlam kümeleri sembollerle iletilir. Böylece aile üyeleri arasında iletişim sağlanarak deneyimler paylaşılır.
 - Aile içi roller, evlilik etkileşimi, çocuğun sosyalleşmesi konuları üzerinde duran Sembolik Etkileşim Kuramının eleştirilen tarafı ise, aile ile diğer sosyal unsurlar (okul, akraba ilişkileri, komşular v.b) arasındaki ilişkileri kısmen ihmal etmesidir.

Sosyal atışma Kuramı

- Çatışma kuramı, işbirliği ve uyum kavramlarının aksine, rekabet, çatışma, otorite ve itaat kavramları üzerinde durmaktadır.
- Sosyal atışma Kuramı'nın odak noktası ve kapsamı şu şekilde sıralanabilir:
 - Fikir birliği ve uzlaşmayla ideal ailelerin oluşacağına dair bir kesinlik söz konusu değildir. Bazen aile içindeki çatışmalar aileyi ödüllendirip ilişkiyi güçlendirebilir.
 - İnsanlar özellikle kendi çıkarları tarafından motive edilirler.
 - Sosyal grupların kendilerine özgü çatışmaları vardır.
 - Sosyal gruplar içinde çatışmalar kaçınılmazdır.
- Sosyal atışma Kuramının varsayımları ise şunlardır:
 - İki grup arasındaki çatışma genel olarak kaynakların paylaşılması ve iki grup arasındaki rekabetçi yapıdan kaynaklanmaktadır.
 - Bireyler arasında olanak ve kaynakların eşit dağıtılmaması çatışmaya neden olmaktadır. Demokratik aile ve gruplarda çatışma durumunun oluşumu daha olasıdır.
 - Demokratik gruplarda ailenin oluşumu ve çıkarları için sadece maddi kaynaklar yeterli değildir.

-
-
- Bu kuram aileyi güç, hakimiyet ve çatışma kurumu olarak ele almaktadır. Ailenin içsel çıkarlarının çatışmalarla dolu olduğunu, kurumsal düzenlemelerin ailede kaynakların eşitliğini sağlayıcı yönde değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Kuram evlilikte eşler arası karar verme, şiddet, evlilik sistemi ve boşanma gibi konuları ele almaktadır (İçli, 1997). Aile sürekli bir güç ve kontrol mücadelesi içindedir. Bu nedenle çatışma kuramı aileleri de içeren sosyal sistemleri ele almakta, ancak uyum, denge gibi durağan yapılarla ilgilenmemektedir. Bu kurama göre toplum ve ailede çatışmaların olması kaçınılmazdır ve bu çatışmalar sürekli olarak değişimlere yol açmaktadır.

-
- Sosyal çatışma kuramında aileye yönelik temel kavramlar incelendiğinde;

Güç: Ailede otorite olan kişi, diğer aile bireylerini etkileyebilir.

Rekabet: Aile bireyleri kaynakların paylaşımı ve hedeflere ulaşmada izlenecek yollar nedeniyle çatışırlar.

Pazarlık ve uzlaşma: Her iki kavramda da aile içindeki alışverişe dikkat çekilmektedir. Pazarlık, aile içindeki herkesin üst düzey çıkar sağlama çabası iken, uzlaşma tüm bireyler için uygun çözüm yolunun bulunmasıdır.

Atılgan ve saldırgan davranışlar: Atılgan davranışlar kendi haklarını koruyan aile bireyleri tarafından ortaya konulurken, saldırgan davranışlar aile bireylerinin kendi gereksinimlerini karşılamak uğruna zor kullanmasıdır.

Tehdit ve vaatler: Otorite sahibi aile üyesinin kendi çıkarları için diğer aile üyelerini etkilemesidir.

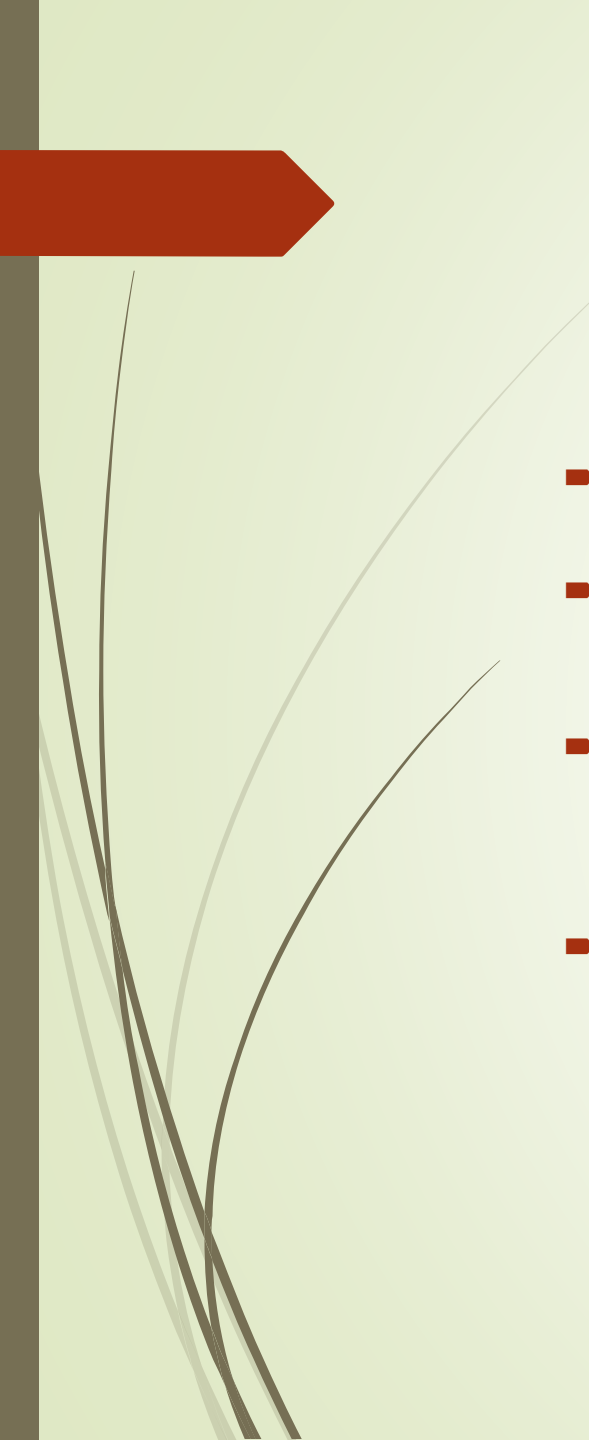
-
-
- Sonuç olarak Sosyal Çatışma Kuramı ailelerin sınıf, ırk, cinsiyet eşitsizliğinden nasıl etkilendiğini ortaya koymakta, ailedeki çatışma ve rekabet ilişkisine yoğunlaşmaktadır. Çözümleme biçimi ne olursa olsun, ailede güçlü olanların, güçsüz olanlar karşısında çoğu zaman avantajlı olduğunu ifade etmektedir. Bu kuramın eleştirilen yönü, çatışmayı odak noktası seçmesi nedeniyle, aile ve toplumdaki sosyal düzeni, var olan süreklilik ve istikrarı açıklayamaz olmasıdır.

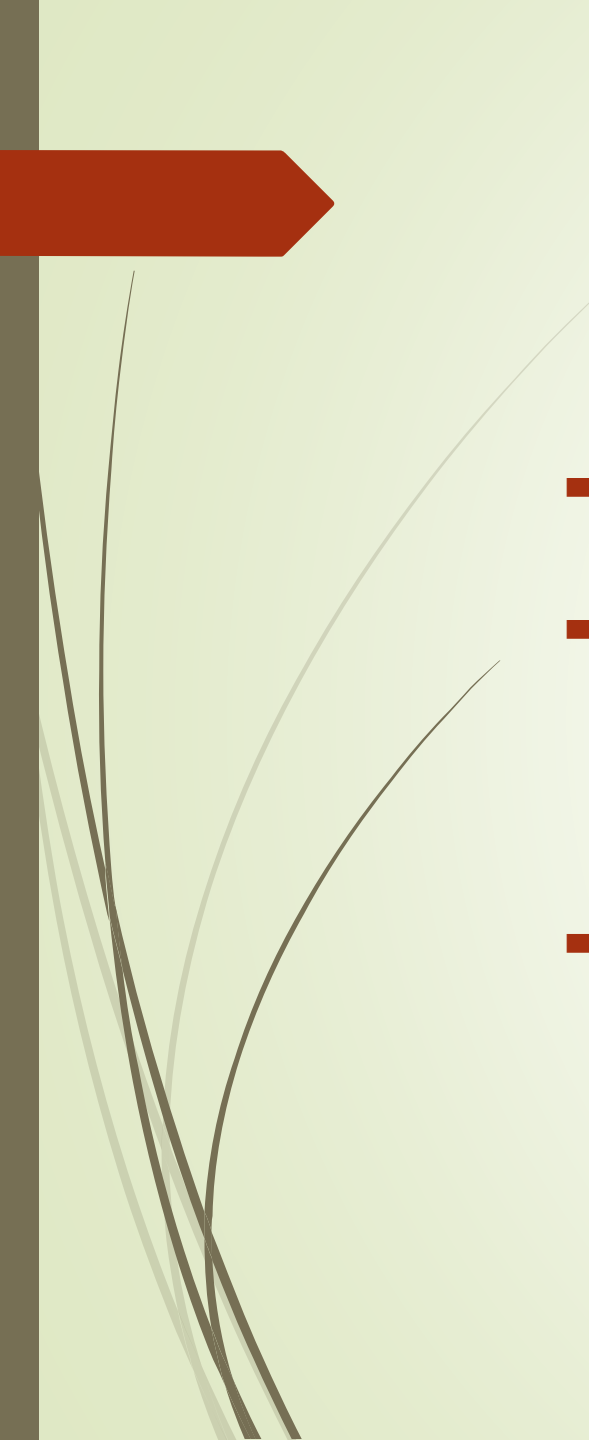
Aile Sistemleri Kuramı

- Aile Sistemleri Kuramı, ailenin organize olmuş bütün türlerinden yola çıkarak karmaşık davranışları açıklamaya çalışmıştır. Dünyadaki bir nesnenin diğer nesneyle olan ilişkisine bakmak gerektiği çıkış noktalarıdır. Sistem bir bütün olarak anlaşılmalıdır. Ailedeki kişilerin her biri bireysel olarak anlaşılabilir, bütün anlaşılmaya çalışılmaktadır. Aile, birbiriyle ilişki içinde olan unsurların tutarlı davranışlar sergiledikleri bir sistemdir ,
- Bu yaklaşımda ailenin sistematik özellikleri olduğu belirtilmektedir. Bu özellikler aile üyelerinin birbirlerine bağılıklarının içsel olarak değişik konumlarda olduğunu, denge arayışı içinde olduğunu ve aile içindeki görevlerini yerine getirmeye çalıştıklarını ifade etmektedir.

Aile Ekolojisi Kuramı

- ▶ Ekolojik Kuram 1976'da Bronfenbrenner'in görüşlerine dayandırılarak geliştirilmiştir.
- ▶ Ekolojik Kuram çocuğun büyüme ve gelişmesinde etkili olan iç ve dış etkenleri inceler. Çocuk sosyal bir düzende doğup büyür. Her sosyal ve kültürel düzenek, diğer sosyal ve kültürel düzeneklerin etkisi altındadır. Örneğin; çocuk bir aile içinde doğar ve her ailenin kendi sosyal normları, kültürü, tarihi, değerleri ve kuralları vardır. Aile diğer kurumlarla bağlantı içindedir. Bağlantıdaki bütün öğelerin, çocuğun ailesi üzerinde, sonra da çocuk üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır.

-
- Bronfenbrenner birey için ekolojik sistemi üç aşamada ele almaktadır: Mikrosistem, mezosistem ve ekzosistem.
 - **Mikrosistem;** tipik olarak ev, okul ve akran gruplarından oluşmaktadır. Çocuk bu sistemde yer alan ilişkiler, roller ve algılardan etkilenmektedir. Kişilerarası ilişkiler, roller ve aktivitelerden oluşan üç bileşen çocuğun tüm düşünce yapısını yapılandırabilir.
 - **Mezosistem;** gelişmekte olan bireyin katıldığı iki veya ikiden fazla durumdan oluşmaktadır. Örneğin; çocuk için ev, okul, arkadaş ilişkileri, yetişkin için ise aile, iş, sosyal yaşam mezosistem içinde düşünülebilir. Çocuk ve yetişkinin mikro sistemde yaşadıkları ilişkiler, onların mezosistemdeki algı ve davranışlarını etkileyebilmektedir.
 - **Ekzosistem;** Birey geliştikçe, daha geniş bir kurulu yapıdan etkilenmektedir. Çocuk bu sistemde ailesinin çalışma alanı, okul yönetim kurulunun kararları, arkadaşının kardeşi gibi durumlardan etkilenmektedir. Tutumlar, uygulamalar daha geniş toplum birimlerini içine almaktadır. Kültürel değerler, mikrosistem ve ekzosistemin bütününden ise makrosistem oluşmaktadır.

-
- Ailenin çevresini nasıl etkilediği ve kendisini çevreleyen çevreden nasıl etkilendiği, ekolojik bakış açısının temel konusudur.
 - Çocuğun gelişimi üzerinde sadece ailenin değil, pek çok sistemin etkisi görülmektedir. Örneğin; çocuğun gelişiminde aile ve okul arasındaki etkileşimin rolü oldukça önemlidir. Okullarda uygulanan eğitim programlarında çocuk, aile ve çevre arasındaki ilişkilerin yansıtıldığı ekolojik yaklaşım görülmektedir. Çocuk çevresinden bağımsız olarak düşünülemez.
 - Aile Ekolojisi Kuramının en zayıf noktası, oldukça geniş ve kapsayıcı olmasıdır.

Feminist Aile Kuramı

- Feminist Kuram'ın odak noktasında cinsiyetler arası ilişkiler yer almaktadır. Bu bakış açısına göre; ataerkil toplumda kadın ve erkek ilişkileri eşitsizlik temelinde gelişmiştir. Tüm kurumsal yapılar ve kültür bu eşitsiz ilişkileri ayakta tutmaya çalışırlar. Aile, bu kurumların başında gelmektedir. Feminist kuramcılara göre aile, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal sınıf, ırk, cinsel yönelim ve medeni konumları temelinde, üyelerinin toplumsal olarak belirlenmiş beklentileri öğrendiği bir kurumdur (Canatan ve Yıldırım, 2013). Ailenin eşitlikçi bir kurum olmadığı, çoğu toplumda erkeklerin güç kaynaklarına daha fazla sahip oldukları, aile sistemlerinin genellikle erkek üstünlüğüne dayandığı belirtilmekte ve güç kaynaklarını artık kadınların elde edebilmesi tartışılmaktadır.

► Feminist bakış açısının ileri sürdüğü görüşler:

- Aile, toplumdaki cinsiyet hiyerarşilerini ve cinsiyet ayrımlarını yansıtan bir kurumdur.
- Aile cinsiyet temelinde toplumsallaşmanın gerçekleştiği temel bir kurumdur.
- Aile kadın ve erkek arasında güç ilişkilerinde dengesizliği içermektedir.
- Toplum daha fazla ya da daha az eşitlikçi bir yapıya kavuştukça, aile yeni biçimlere doğru evrim geçirmektedir.

Feminist bakış açısına yöneltilen en önemli eleştiri, aileye “kadın bakış açısı”ndan baktığı için ailenin diğer üyelerini bir kenara itmesidir. Kadını merkeze alan kuram, erkek çocuklarını ihmal etmektedir.

Gelişimsel Aile Kuramı

- Gelişimsel Aile Kuramı diğer birçok kuramı bütünleştirmiştir. Bu nedenle birey veya aileye yönelik bütüncül bir bakış açısı sunmuştur.
- Gelişimsel model aileye, yaşam döngüsü evrelerinde aile üyelerinin değişen rolleri ve görevlerini vurgulayan yaşam döngüsü perspektifinden bakar.
- Aile, kadın ve kocadan meydana gelmektedir. Süreçte çocukların doğmasıyla aile yapısı karmaşık hale gelmektedir. Sonra çocukların meslek sahibi olması ve evlenmesiyle tekrar döngü başa dönmektedir. Ailenin yapısındaki her değişiklik bir basamaktan diğerine geçişi sağlamaktadır. Her basamakta meydana gelen yapısal değişiklikler, ailedeki bireylerin farklı görevlerle karşılaşmasına neden olmaktadır.
- Bu kuramın merkezinde aile yaşam döngüsünün yer aldığı söylenebilir. Bu bakış açısına göre zamanla ailenin dönüşümü öngörülebilir.

Ailenin dönüşümü çeşitli basamaklarda veya durumlarda gerçekleşmektedir:

- ▶ Ailedeki üyelerin eksilmesi veya artması (ölüm, doğum veya evden ayrılma),
- ▶ Aile bireylerinin diğer kurumlara başlaması, örneğin; okumak veya çalışmak için evden ayrılması. Ailenin geçirdiği bu dönüşümler aile yaşam döngüsü olarak nitelendirilmektedir.

Kaynakça

- Baran, G. 2020. Aile Yaşam Dinamiği. Pelikan Yayıncılık; Ankara.
- Tepeli, K. & Durualp, E. 2019. Hedef Yayıncılık; Ankara.
- Özgüven, İ. E. 2001. Pdrem Yayınları; Ankara.
- Küçükali, R. 2018. Çocuk ve Aile. Anı Yayıncılık; Ankara.